

ШЛЯХИ ТА УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Трансформація політичної системи в Україні в останні роки є однією із найактуальніших проблем, що викликає постійний поглиблений інтерес з боку як науковців політологів, так й публічних політиків. Особливістю проблематики політичного реформування в нашій країні є її сплетення з процесом боротьби політичних еліт за владу. Крім того, політична система в Україні є однією з галузей, що на часи незалежності неодноразово зазнавала суттєвих трансформацій. Отже, для створення нової політичної системи, модель якої дозволяла б на практиці втілювати принципи дотримання прав і свобод людини й громадянина, народовладдя, верховенства права, поділу влади, неподільності національного суверенітету необхідно врахувати попередній досвід реформування політичної системи та проаналізувати проблеми, які гальмують темп політичної модернізації.

Питання здійснення реформ стали предметом науково-теоретичних досліджень багатьох вчених в Україні, зокрема В. Ребкала, В. Князєва, В. Горбатенка, В. Литвина та ін. Значна частина проблем, що у нас накопичилися, в тому числі й ті, які породжені допущеними у ході реформ деформаціями, пов'язані насамперед з розбалансованістю комплексу зазначених чинників суспільних перетворень. Щоб успішно здійснити будь-яку реформу, необхідно нею управляти з використанням науково обґрунтованої методології. Можна говорити, що політична реформа дає характерні зразки механізмів та технологій вітчизняних реформ у цілому, тому саме вона обрана для поглибленого аналізу.

Мета. проаналізувати шляхи підвищення ефективності української влади.

Для досягнення мети ми ставимо наступні завдання:

– охарактеризувати функціонування політичної влади дослідити умови модернізації політичної влади

Виклад матеріалу. Осмислюючи владу, мислителі ще на ранніх етапах активно обговорювали принципи функціонування влади, механізми та засоби взаємодії влади та суспільства. Величезне значення мали теоретичні параметри розподілу влади. Класичний варіант був започаткований англійським мислителем Дж. Локком у праці «Про державу». Дж. Локк визначає особливості політичної влади як можливість видавати закони й карати за їх невиконання. На його думку, єдина політична влада поділяється на законодавчу, виконавчу й федеративну (союзну) владу. Дж. Локк намагався «урівноважити владу уряду, надавши їй різні руки», поділити її між парламентом і королем, тобто між буржуазією і дворянством. Він пропонував розробити чіткі механізми взаємних «стримувань і противаг». Шарль-Луї Монтеск'є у праці «Про дух законів» переходить від простого розподілу влад до перерозподілу впливів між різними політичними силами суспільства. Якщо Дж. Локк розумів природний стан існування людства як «війну всіх проти всіх», то Ш. Монтеск'є вихідну позицію у «Трактаті про обов'язки» визначає як мирне співіснування людей. Щоб зміцнити мирний спокій у державі, Ш. Монтеск'є пропонує кожному станові виділити частину верхньої влади. Ш. Монтеск'є особливо велике значення надавав ідеї рівноваги влад, а також формуванню системи «стримувань і противаг». Ш. Монтеск'є, на відміну від Дж. Локка, виступав за повну рівновагу влад і навіть їх відокремлення у незалежні влади. Кожна з цих влад урівноважувала б дві інші, стримувала б їх, і всі були б урівноваженими. «Не може бути свободи, якщо судова влада не відділена від законодавчої і виконавчої». Все це пропонувалося заради єдиного - гарантувати безпеку громадян від сваволі влади й забезпечити політичні свободи. Класичним стало розуміння Ш. Монтеск'є свободи, як «права робити все, що дозволено законами». Отже, Дж. Локк і Ш. Монтеск'є заклали основи теорії рівноваги й розподілу влад, їх диференціації. Розвиваючи теорію розподілу влад, сучасний український політолог Б. Гаврилишин виділяє три типи побудови владної піраміди (три типи сучасної влади): 1. Влада типу переваг, в основі якої лежать індивідуально-конкуренційні цінності. Ознаками такого типу влади є: чіткий розподіл трьох гілок влади; побудова владних структур за принципами взаємного контролю і противаг; узаконене існування владної та опозиційної еліт; періодичні прозорі вибори. 2. Влада колегіальна. До її ознак належать: наявність суспільної згоди щодо основних суспільних цінностей; відсутність гострих конфліктів; згода основних соціальних груп (особливо еліт) з практичними діями влади. У цій формі влади виділяють різні варіанти. Наприклад, широка участь населення у прямих владних діях (референдуми у Швейцарії), підтримка влади через систему корпоративно-групових об'єднань у Японії. 3. Унітарна влада. Найбільш характерні ознаки такого типу влади: крайня концентрація влади; зосередження влади в центрі за рахунок периферії; заборона легальної опозиції; намагання реалізувати ідеологічні утопічні концепції.

Політичне керівництво й управління реалізуються через прийняття стратегічних і тактичних рішень до об'єктів влади, через організацію, регулювання та контроль їх розвитку. Але практика владарювання свідчить про існування некоректних, а подекуди й аморальних форм та засобів: підкуп, обман, обіцянки, шантаж, штучні перешкоди, популізм тощо. Усе це завдає шкоди істинній демократії, підриває престиж влади, викликає до неї недовіру народу, загрожує соціальними конфліктами.

Вдосконалення і демократизація політичного управління передбачає пошук нових способів реалізації влади і певні вимоги до неї. З огляду на це російський політичний мислитель Іван Ільїн (1882–1954) сформулював шість аксіом державної влади:

Державна влада не може належати нікому, крім тих, хто має правове повноваження. Правосвідомість вимагає, щоб влада сприймалась не як сила, яка породжує право, а як правочинне повноваження. Право народжується не від сили, а тільки від права і завжди від природного права. Влада, яка не має правової санкції, не має й правового виміру.

Державна влада в межах кожного політичного союзу повинна бути одна. Вона – єдине організоване волевиявлення, яке випливає з єдності права. В кожному політичному союзі державна влада, незважаючи на принцип її поділу, за своєю суттю і метою єдина. Наявність двох державних влад свідчить про існування двох політичних союзів.

Влада має здійснюватися людьми, які відповідають високому етичному й політичному цензу. Влада без авторитету гірша, ніж явне безвладдя. Народ, який принципово заперечує правління кращих, є ганебним натовпом, а демагоги – його провідниками.

Політична програма володарюючих може передбачати лише заходи, які мають загальний інтерес. Адже державна влада покликана утверджувати природне право, а воно збігається із загальними інтересами народу і кожного громадянина.

Політична програма влади має охоплювати заходи і реформи, які реально можна втілити в життя. Неприпустимо вдаватися до утопічних, нездійсненних програмних накреслень.

Державна влада принципово пов'язана розподільчою справедливістю. Однак влада має право і зобов'язана відступати від неї тоді, коли цього вимагає національно-духовне буття народу.

Практика політичного життя засвідчує, що ігнорування цих аксіом призводить до кризи державної влади, дестабілізації суспільства, конфліктних ситуацій, які можуть переростати навіть у громадянську війну.

У різних країнах по-різному виражений ступінь громадянства товариства, але в ідеалі цивільне товариство поки не подане ніде. Звідси пошуки шляхів удосконалювання форм організації політичної влади, що найбільше відповідають адекватно сучасному розумінню цивільного товариства. Ці пошуки ведуться насамперед у рамках таких теорій: політичної модернізації, меритократії і всесвітнього товариства.

Кожна з названих теорій в основу формування цивільно-політичного товариства кладе критерій технологічного детермінізму. Кожна претендує на власну інтерпретацію політичних змін, що відбуваються у світі. Для кожної з них характерні як загальні, так і специфічні проблеми взаємозв'язку громадянського і політичного товариства.

Теорія політичної модернізації являє собою одну з перших спроб розробки моделі цивільно-політичного ладу, що ввібрали в себе досвід попередніх епох.

Як відзначав американський соціолог У. Мур, модернізація є не що інше, як «поняття тотальної трансформації традиційного або до сучасного товариства до цього типу технології і відповідної йому соціальної структури, що характерні для розвинених, економічно процвітаючих і політично стабільних країн західного світу». Дана теорія споконвічно розглядалася як альтернатива будь-якому іншому (особливо революційному) перетворенню старого товариства в нове. Вона була покликана зробити вплив насамперед на розвиток країн Азії, Африки і Латинської Америки.

Теорія політичної модернізації тісно пов'язана з багатьма іншими теоріями, широко поширеними на Заході, особливо з теорією соціальної зміни О. Шпенглера, А. Тойнбі, П. Сорокіна і Р. Нортропа, а також із теорією стадій економічного росту У. Ростоу. Від першої вона запозичила ідею про те, що соціальна зміна припускає насамперед зміну культури і культурних цінностей, що визначають собою тип товариства, його громадянську і політичну структуру.

Від другої вона бере постулат, відповідно до якого три стадії переходу від аграрного товариства до індустріального відповідають і трьом стадіям суспільно-політичного розвитку: традиційному товариству - монархія, олігархія і партикуляризм, періоду зрушення - бюрократична імперія і деспотизм і, нарешті, сучасному модернізованому товариству - представницька демократія.

Основна теза прихильників теорії політичної модернізації складається в тому, що демократична форма організації влади в цивільно-політичному товаристві несумісна з низьким рівнем розвитку техніко-економічних структур. Так, наприклад, на думку французького політолога М. Дюверже, низький техніко-економічний рівень товариства не тільки свідчить про відсутність демократичних форм керування суспільними справами, але і неминує веде до авторитарного, диктаторського характеру політичної влади.

Для громадян товариства з низьким рівнем розвитку техніки політична нерівність є таким же природним і невідворотним феноменом, як холод, голод, чума або холера.

Більш того, відсутність демократії в слаборозвинених країнах, вважають прихильники теорії політичної модернізації, створює погрозу демократичним політичним системам в індустріально розвинених країнах.

Висновки. Політична влада в цілому характеризується вольовим характером відносин, які мають елемент примусу, і пов'язана з існуванням більш або менш стійкого колективу. Вона також тісно пов'язана з економічною владою. Володарі матеріальних засобів виробництва дають можливість здійснювати економічну владу, спрямовану на користування політичною владою, з метою ефективного захисту власності – джерела своєї влади. З іншого боку, ті, хто має в своєму розпорядженні засоби примусу, намагаються зміцнити свою владу. Примусова влада домінує в політичних конфліктах. Масові незадоволення функціонуванням політичної системи викликають зниження урядового авторитету, через що можуть бути здійснені акти насилья аж до революції. Влада використовується для досягнення певних цілей, які відповідають інтересам певних соціальних груп. Різні соціальні групи по-різному, більшою чи меншою мірою, здатні вплинути на рішення, що їх виносять інститути, які здійснюють політичну владу, і в такий спосіб реалізувати свої інтереси.

Абсолютизація інтересів у масовій свідомості сприяє появі політичних лідерів, які в своїй діяльності можуть виявити певні свої інтереси, але не досягти суспільно значущих цілей. У цілому слід відзначити, що функціонування політичної влади – складний процес, який базується на усвідомленні соціальних інтересів. Воно необхідне для того, щоб зуміти винести рішення, адекватні ситуації, а також ті, що в майбутньому служитимуть інтересам різних соціальних груп.

Список використаної літератури

1. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
2. Гурик М. І. Шумка М. Л. Трансформація специфічних ознак патерналізму в умовах децентралізації в Україні. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/29229>
3. Гурик, М. І. Дискурс свободи в політичній та духовній спадщині Ярослава Стецька [Електронний ресурс] / М. І. Гурик, М. Л. Шумка // Грані : наук.-теорет. і громад.-політ. альманах. – Дніпропетровськ, 2013. – Вип. 9 (101). – С. 40-56.
4. Журнал Віче. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://veche.kiev.ua/journal/2760/>
5. Лазаренко О. В, Лазаренко О. О. Теорія політології. - К., Вища школа. 1996.[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/politolog/15525/>
6. Малиновський В.Я. Державне управління: Навч. посібник.-Луцьк: Вежа, 2000-558с.[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-543.html>
7. Основи політології. - К., «Либідь». 1990. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/politolog/15525/>
8. Політологія: Академічний курс: Підручник/ Л. М. Герасіна, В. С. Журавський, М. І. Панов та ін.; М-тво освіти і науки України. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: ВД «Ін Юре», 2006. - 519 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://referat-ok.com.ua/politika-politologiya/politichna-vlada-mehanizm-jiji-funkcionuvannya-u-suspilstvi>
9. Пахомова Т. Державна служба: парадокси дослідження / Т. Пахомова // Зб. наук. праць УАДУ. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – Вип. 2 : в 4 т. – Ч. 3. – С. 96–99. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2015-1/doc/2/10.pdf>
10. Політологія [Текст]: навч. посіб. / Т. В. Гончарук-Чолач, О. М. Рудакевич, М. Гурик [та ін.]; за ред. Т. В. Гончарук-Чолач. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2019. – с. 320.